

Motion till riksdagen 2021/22:2588

av **Håkan Svenneling m.fl. (V)**

Iran och Centralasien

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
2 Inledning.....	3
3 Mänskliga rättigheter.....	4
3.1 Kvinnors rättigheter och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter	4
3.2 Fackliga rättigheter	5
3.3 Etniska och religiösa minoriteter och urfolks rättigheter	6
3.4 Barns rättigheter.....	7
3.5 Hbtq-personers rättigheter	8
4 Iran.....	9
5 Centralasien	10
5.1 Kazakstan.....	11
5.2 Kirgizistan.....	12
5.3 Tadzjikistan.....	13
5.4 Turkmenistan	13
5.5 Uzbekistan	14
5.6 Stormakters intressen i Centralasien.....	15
6 Afghanistan och Centralasien.....	16

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som såväl enskild stat som medlem i EU och FN i alla sina kontakter med Iran ska uppmärksamma kvinnors och kvinnorrättsorganisationers situation i landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som medlem i OSSE ska verka för att kvinnors rättigheter och säkerhet stärks i Centralasien och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som inom EU och FN, bör verka för att stärka de fackliga rättigheterna och stödet till fackliga organisationer i Iran och Centralasien och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU ska verka för att unionen utformar tydliga kriterier vid handel med Centralasien för att stärka fackliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom OSSE bör verka för att länderna i Centralasien säkerställer att ingen människa inom deras gränser är statslös, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, ska uppmärksamma de grova och omfattande kränkningarna av de etniska och religiösa minoriteternas rättigheter i Iran och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, bör agera för att Iran lever upp till sina internationella åtaganden gällande barns rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU, OSSE och FN, bör verka för att barns rättigheter i Centralasien stärks och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU, OSSE och FN, bör verka för ett intensifierat stöd till hbtq-organisationers arbete i Centralasien och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, konsekvent ska uppmärksamma de grova och omfattande brotten mot de mänskliga rättigheterna i Iran och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, bör agera för att få till stånd en zon fri från massförstörelsevapen i Mellanöstern och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör inrätta en samlad strategi för Centralasien och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU:s program i Kazakstan bör främja en diversifierande och inkluderande ekonomisk utveckling och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska regeringen bör ställa krav på att svenska företags verksamheter i Kazakstan inte leder till brott mot de mänskliga rättigheterna och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att EU:s stöd till civilsamhällesorganisationer i Kirgizistan stärks och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att OSSE intensifierar arbetet med att öka säkerheten vid gränserna mellan Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör stärka stödet till civilsamhällets arbete med konflikthantering och konfliktförebyggande och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU:s strategi för Centralasien bör utöka fokuset på att bromsa miljöförstörande verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör stoppa svensk export till Uzbekistan och andra auktoritära stater av produkter som kan användas för internt förtryck gentemot den egna befolkningen och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige, som enskilt land såväl som inom EU och FN, bör stödja de länder som hamnar i en beroendeställning till Kina på grund av infrastrukturprojektet Belt and Road Initiative och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en oberoende kommission bör tillsättas med uppdraget att ta fram en vitbok om den samlade svenska insatsen i Afghanistan 2002–2021 och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Iran och Centralasien är djupt präglad av repressiva styren med kraftiga inskränkningar av de mänskliga rättigheterna. Kvinnor, arbetare, etniska och religiösa minoriteter, barn och hbtq-personer är några av dem som särskilt tvingas utstå förtrycket. En utveckling grundad på demokrati, ekonomisk och social rättvisa samt respekt för de mänskliga rättigheterna kräver en svensk utrikespolitik som stärker de inhemska aktörer som dagligen för den kampen, samtidigt som regionala kontexter bör tas i beaktande.

Över 100 000 personer med iranskt ursprung bor i Sverige. Kontakterna till landet är således starka och Sverige har haft diplomatisk och bilateral kontakt med Iran sedan 1929. Samtidigt är landet i ständig förändring. Presidentskiftet, växande folkliga protester, den ständiga frågan om kärnteknikavtalet och regimens övergrepp mot kvinnor, fackföreningsaktiva, etniska minoriteter och hbtq-personer gör att Iran tydligare bör uppmärksammas inom svensk utrikespolitik.

Om Iran ändå får uppmärksamhet i den utrikespolitiska debatten, ligger Centralasien däremot mestadels i en stor skugga. Länderna, Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan, klumpas inte sällan ihop som ”stan-länderna”. Liten eller ingen distinktion görs mellan dem och Centralasien ses som en homogen region med arvet av att ha ingått i Sovjetunionen. Det är samtidigt kanske inte konstigt; mycket av

Sovjets politik i regionen handlade om centralisering och beroendet till den centrala kärnan. Efter dess upplösning utvecklades dock de nyblivna självständiga centralasiatiska länderna 1991 på olika sätt. Kazakstan och Kirgizistan införde radikala marknadsekonomiska reformer som i första hand ledde till att den gamla sovjetiska eliten berikade sig samtidigt som inflationen sköt i höjden och fattigdomen bredde ut sig. I Tadzjikistan utbröt ett blodigt inbördeskrig om kontrollen av landet som slog ekonomin och landet i spillror, medan Turkmenistan och Uzbekistan utvecklades till några av världens mest repressiva stater.

3 Männsliga rättigheter

För Vänsterpartiet är demokrati och mänskliga rättigheter inte förhandlingsbara. Vi försvarar FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna där mötesfrihet, organisationsfrihet, strejkrätt, religionsfrihet, yttrandefrihet samt allmänna, fria och hemliga val framhålls som nödvändiga beståndsdelar i ett demokratiskt samhälle. Lika stor vikt läggs vid sociala framsteg och förbättrade levnadsvillkor. Det innebär att rätten till arbete, utbildning, bostad, vård, omsorg och kultur är nödvändig för ett människovärdigt liv och ett demokratiskt samhälle. När alla människor på allvar har möjlighet att bestämma över sina egna liv kan verklig demokrati uppnås.

3.1 Kvinnors rättigheter och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Inom Vänsterpartiets utrikespolitik, som inom alla politiska frågor, är feministisk analys och kampen för jämställdhet självklara. Kränkningar av kvinnors rättigheter är det vanligaste och mest omfattande brottet mot de mänskliga rättigheterna. Kvinnors underordning och mäns överordning, samt de patriarkala strukturer som tillåter det, tar sig uttryck på olika sätt i olika länder genom social, ekonomisk och politisk diskriminering. Var tredje kvinna i världen beräknas enligt FN utsättas för allvarligt våld någon gång i livet. Samtidigt för kvinnoorganisationer och radikala grupper världen över en daglig kamp mot diskriminering, kränkningar och exploatering som drabbar kvinnor p.g.a. deras könstillhörighet. Vänsterpartiet är en del av denna internationella kamp, med siktet på att i grunden riva ner de patriarkala maktstrukturerna.

Kvinnor är särskilt utsatta i Iran och Centralasien. Mäns våld mot kvinnor är utbrett i regionen och straffrättsliga åtgärder är nästintill obefintliga. I Iran är lagstiftningen explicit diskriminerande mot kvinnor. En gift kvinna kan inte skaffa ett pass eller resa ut ur landet utan sin mans skriftliga tillstånd. Enligt iransk civilrätt har en man också rätten att bestämma över sin frus yrke. Kvinnors vittnesmål i domstol är endast värt hälften av en mans och mödrar förlorar vårdnaden om sina barn vid två års ålder för pojkar och sju års ålder för flickor. I landet är det också kriminellt att ha sex utanför äktenskapet. Kvinnor som har blivit våldtagna riskerar därför att bli straffade i det fall de inte blir trodda. Det utgör ett stort hinder för att kvinnor ska rapportera om sexuella övergrepp, eller ens söka hjälp och vård. Dessutom definieras våldtäkt i lagen endast som påtvingat sex utanför äktenskapet, vilket betyder att våldtäkt inte anses kunna ske inom äktenskapet. Det finns inte heller något förbud mot mäns våld mot kvinnor i hemmet. I denna kontext är det viktigt att lyfta och uppmärksamma modet bland kvinnorättsorganisationer som

för en daglig kamp för flickors och kvinnors rättigheter i Iran. Under de senaste två åren har fredliga demonstrationer ökat, samtidigt som fler kvinnorätsaktivister också blivit åtalade på könsdiskriminerande grunder. Vänsterpartiet menar att det är avgörande för utvecklingen av kvinnors rättigheter i Iran att lokala kvinnorätsorganisationer stöds.

Sverige ska i alla sina kontakter med Iran, såväl som enskild stat och som medlem i EU och FN, uppmärksamma kvinnors och kvinnorätsorganisationers situation i landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Konstitutioner, författningar och lagar i samtliga fem av länderna i Centralasien förbjuder diskriminering p.g.a. kön. Implementeringen och genomförandet av dessa är däremot bristfälliga. Det beror på att länderna har relativt svaga stater, i kombination med traditionella och patriarkala samhällen med normer som diskriminerar kvinnor. Det hämmar kvinnors deltagande i politiken, på arbetsmarknaden och i det offentliga. I Kazakstan har vissa framsteg gjorts genom ett statligt åtagande åren 2016–2030 för att säkerställa genomförandet av lika rättigheter och möjligheter för kvinnor och män. Det har medfört att kvinnors tillgång till utbildning har förbättrats – 54 procent av studenterna i högre utbildning är kvinnor. Samtidigt är antalet kvinnor inom statsförvaltningen lågt, om än ökande. Den dubbla arbetsbördan är svår för kvinnor som förvärvsarbetar då normer om könsroller innebär att kvinnor även utför merparten av det obetalda arbetet i hemmen.

I hela Centralasien, liksom i stort sett hela världen, har pandemin förvärrat kvinnors situation och kraftigt ökat mäns våld mot kvinnor. I Kazakstan, Tadzjikistan och Uzbekistan är det över huvud taget inte ett brott för en man att utföra våld eller sexualiserat våld inom äktenskapet. I Kirgizistan och Turkmenistan, som åtminstone inrättat lagtexter som kriminaliserar våld och sexualiserat våld inom äktenskapet, är straffrihet för män fortfarande norm. Sådana samhälleliga normer, utöver att det i praktiken legitimerar våldet, gör att flickor och kvinnor som drabbas av övergrepp inte kan söka skydd och stöd, dels p.g.a. stigmatisering, dels p.g.a. bristande och otillräckliga organisationer som ger våldsutsatta flickor och kvinnor en tillflykt.

OSSE:s arbete och samarbete i Centralasien har potential att stärka kvinnors rättigheter och säkerhet. Exempelvis har OSSE stött kriscentrum för kvinnor som utsatts för våld i hemmet i Turkmenistan. Vänsterpartiet menar att det arbetet ska intensifieras.

Sverige ska som medlem i OSSE verka för att kvinnors rättigheter och säkerhet stärks i Centralasien. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Fackliga rättigheter

Överträdelser av strejkrätten, rätten att bilda och gå med i en fackförening, rätten till facklig verksamhet och rätten till yttrandefrihet och mötesfrihet ligger på den sämsta nivån på åtta år enligt världsfacket International Trade Union Confederation (ITUC) under 2021. Stater och arbetsgivare har använt coronapandemin för att kunna utnyttja de människor världen är beroende av som genom sitt arbete ger vård till de sjuka, producerar maten vi äter och skapar välstånd i samhället. De har gjort det genom att öka övervakningen, bryta avtal, säga upp arbetstagare, blockera fackföreningar och åtala de som strejkar.

Iran och Centralasien är inget undantag för denna utveckling. Kazakstan anses enligt ITUC:s årsrapport för 2020 vara ett av de tio värsta länderna för arbetare. Efter dess nedstängning 2017 har den nationella fackliga centralorganisationen, the Confederation of Independent Trade Unions of Kazakhstan (CNTUK), varit förbjuden att registreras

under ett nytt namn. Både Kazakstan och Iran hamnar i den sämsta kategorin på ITUC Global Rights Index för 2020 vad gäller efterlevnad av fackliga rättigheter. Den kategorin visar att det inte finns några garantier för fackliga rättigheter över huvud taget.

I Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan tillåter lagar att människor bildar och ansluter sig till fackliga organisationer. En viss framgång kan registreras i Uzbekistan där regeringen har samarbetat med ILO för att främja arbetsvillkoren i landet. 2019 hävdades även det tidigare förbudet för kvinnor att arbeta inom tung industri, däribland inom gruvnäringen samt byggnads-, olje- och gasindustrierna, som ett led i att stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Trots att facklig organisering tillåts står ändå fackföreningar oftast under myndigheters kontroll i länderna, vilket hindrar självständigt agerande.

Att få organisera sig på sin arbetsplats och bilda fria och oberoende fackföreningar är en grundläggande mänsklig rättighet. Vänsterpartiet anser att fackliga rättigheter är nödvändiga för att skapa välbefinnande och en inkluderande utveckling, såväl i Sverige som i världen.

Sverige bör, som enskilt land såväl som inom EU och FN, verka för att stärka de fackliga rättigheterna och stödet till fackliga organisationer i Iran och Centralasien. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Under 2019 uppdaterade EU sin strategi för Centralasien med ett fokus på resiliens, välbefinnande och regionalt samarbete. Strategin lägger dock stor vikt på EU:s handel med regionen. Både i Kazakstan och Uzbekistan är handeln på uppåtgående, samtidigt som Tadzjikistan har uttryckt ett intresse för ett fördjupat partnerskaps- och samarbetsavtal. I och med begränsningarna av självständig facklig organisering i regionen är det avgörande att EU vid ökad handel även utformar kriterier som försäkrar att fackliga rättigheter stärks. Annars riskerar arbetare i Centralasien att utnyttjas ytterligare till fördel för medlemsländer inom EU.

Sverige ska inom EU verka för att unionen utformar tydliga kriterier vid handel med Centralasien för att stärka fackliga rättigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Etniska och religiösa minoriteter och urfolks rättigheter

Den gränsdragning mellan de centralasiatiska länderna som fastställdes av Sovjetunionen tog varken hänsyn till etniska grupper eller regionens historia. Stora minoritetsgrupper skapades därför i varje land. Särskilt problematisk är gränsdragningen mellan Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan då den inneburit att folkgrupper spridits ut i de tre länderna. Exempelvis utgörs Tadzjikistans befolkning av ca 15 procent etniska uzbeker. Rättigheter för etniska minoriteter är på många vis begränsade: i Turkmenistan begränsas minoritetsgruppers (uzbeker, ryssar, kazaker, balocher, kurder m.m.) fria rörlighet inom, till och från landet och i Kirgizistan förekommer konfiskering av etniska uzbekers egendom och affärsverksamheter.

Även urfolk i regionen lever under utsatta förhållanden. Urfolket badakshani, som lever i bergsområden i östra Tadzjikistan, nordöstra Afghanistan och sydvästra Xinjiang, har påverkats av skiftet till Tadzjikistans självständighet. Under Sovjetunionens kontroll nekades badakshanifolket sitt traditionella jordbruk för att i stället leva på subventioner från centralmakten. Efter Tadzjikistans självständighet ges det inte samma stöd av staten som andra folkgrupper. Dessutom är badakshanifolket, tillsammans med andra urfolk

som lever i bergsområden, sårbara för klimatförändringarnas effekter främst gällande smältande glaciärer som påverkar vattentillförseln.

Ett stort antal statslösa med olika etnisk bakgrund är också ett betydande problem i Centralasien. De flesta är personer med utgångna pass från f.d. Sovjetunionen. UNHCR, som arbetar med myndigheter i länderna för att säkerställa statslösas rättigheter och medborgarskap, larmar om stora mörkertal. Dessa människor saknar laglig rätt till arbete och hälsovård, vilket placerar dem i en otrygg och socialt utsatt situation. De centralasiatiska länderna har en skyldighet att ta ansvar för att ingen människa inom deras gränser är statslös. Medborgarskap regleras i internationell rätt.

Sverige bör inom FN och OSSE verka för att länderna i Centralasien säkerställer att ingen människa inom deras gränser är statslös. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Irans etniska minoriteter, såsom kurder, azerier, araber och balucher, utsätts för en omfattande diskriminering, och deras möjligheter att uttrycka sitt språk, sin kultur och sin identitet är begränsade. Krav från de etniska minoriteterna på respekt för deras rättigheter möts med omfattande förföljelser, fängslanden och dödsstraff. Religionsfriheten är ytterst begränsad i Iran. Sunnimuslimer, bahaier och andra religiösa minoriteter möter stort motstånd från regimen i sina försök att uttrycka sin tro.

En av Irans största etniska minoriteter är kurderna, som utgör omkring 10 procent av befolkningen. Många kurder upplever diskriminering på arbetsmarknaden och gruppen är underrepresenterad inom offentliga poster. Situationen för kurdiska organisationer och aktivister är särskilt svår. Organisationer förbjuds regelbundet, och aktivister grips, fängslas och avrättas för brott mot rikets säkerhet.

Sverige ska, såväl som enskilt land som medlem av EU och FN, uppmärksamma de grova och omfattande kränkningarna av de etniska och religiösa minoriteternas rättigheter i Iran. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Barns rättigheter

Inskränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Iran och Centralasien omfattar också barns rättigheter. Det existerar allvarliga brister i tillämpningen av FN:s barnkonvention; misshandel, barnarbete och sexuell exploatering förekommer.

I Iran är barnarbete ett omfattande problem och det rapporteras om allt mer trafficking med barn. Barnäktenskap är vanligt förekommande. Den lagliga minimiåldern för att ingå äktenskap är 13 år för flickor och 15 för pojkar, men fäder kan ansöka om tillstånd för att gifta bort sina döttrar vid ännu yngre ålder, och med män som är betydligt äldre än flickorna. Enligt iransk lag blir flickor straffmyndiga vid 9 års ålder och pojkar vid 15 års ålder. Det finns omfattande rapporter om hur barn utsätts för utomrättsliga försvinnanden, arresteringar, tortyr och t.o.m. dödsstraff. Iran har under de senaste åren utmärkt sig även bland länder som avrättar barn. Amnesty International rapporterade i augusti 2021 att över 80 personer väntar på att få sina dödsstraff verkställda för brott de är dömda för att ha begått som barn. Iran ratificerade FN:s barnkonvention 1994, men med en reservation om att Iran inte kommer att följa konventionen om den kommer i konflikt med nationell lagstiftning och islam. Att ratificera konventionen under sådana premisser underminerar vad en ratificering innebär och vilka effekter den får på Irans lagstiftning.

Sverige bör, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, agera för att Iran lever upp till sina internationella åtaganden gällande barns rättigheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Centralasien är klyftan stor mellan städer och landsbygd vad gäller barns rättigheter. Barnarbete är vanligt förekommande inom jordbruk under skördetid på tobaks-, bomulls- och risodlingar. Det förvärrades under coronapandemin när skolor stängdes och barn tvingades i arbete, med bristande eller obefintlig tillgång till distansundervisning. Barnarbete ökade också i södra Kazakstan under 2020 när gränsen till Uzbekistan stängdes p.g.a. coronapandemin, vilket skapade brist på säsongsarbetare. I Tadzjikistan registrerar många föräldrar inte födslar förrän det är absolut nödvändigt p.g.a. fattigdom eller brist på kunskap, vilket resulterar i svårigheter att erbjuda och erhålla sjukvård samt utbildning. Enligt Unicef lever ca 26 procent av Tadzjikistans barn med kronisk undernäring och 10 procent är akut undernärda.

Sverige bör, som enskilt land såväl som medlem i EU, OSSE och FN, verka för att barns rättigheter i Centralasien stärks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Hbtq-personers rättigheter

Vissa av de centralasiatiska länderna har i lagstiftning gjort framsteg för hbtq-personers rättigheter. År 1998 avkriminaliserade Kazakstan, Kirgizistan och Tadzjikistan samkönade relationer mellan män. Det var ett steg i främjandet av hbtq-personers rättigheter i länderna. Kvinnlig homosexualitet omnämns inte. Samtidigt har lite, om ens något, gjorts efter det för att i praktiken säkra människors rätt att uttrycka sin sexualitet, sin könsidentitet och sina könsuttryck. Det går t.ex. inte att registrera samkönade relationer, för att inte nämna äktenskap. Hbtq-personer accepteras inte socialt och lever därför under ständiga hot om våld eller att bli ”avslöjade”. Polis rapporteras vara ovillig att genom sitt arbete erkänna hbtq-personers rättigheter; tvärt emot förekommer polisvåld och utpressning. Även inför vårdpersonal tvingas hbtq-personer dölja sin sexualitet, sin könsidentitet och sina könsuttryck av rädsla för diskriminering, trakasserier och våld. Ännu värre är det i Turkmenistan och Uzbekistan, där sexuella relationer mellan män leder till upp till två respektive tre års fängelse. Lagstiftningen nämner inte sexuellt umgänge mellan kvinnor. Systematisk diskriminering och förföljelse sker i dessa två länder. Human Rights Watch rapporterar om att statliga tjänstemän i Turkmenistan tvingar personal vid vårdinrättningar att identifiera homosexuella, och att undanhållande av sådan information kan leda till åtal.

Trots detta samhällliga motstånd, utför modiga hbtq-aktivister en kamp för att stödja utsatta människor och få till förändring. Många organisationer arbetar i slutna grupper för att över huvud taget kunna få existera. Att arbeta öppet betyder att vägras registrering av myndigheter och att riskera att utsättas för diskriminering. För Vänsterpartiet är att uttrycka sin sexualitet och sin könsidentitet på sina egna villkor grundläggande mänskliga rättigheter oavsett var i världen man bor.

Sverige bör, som enskilt land såväl som medlem i EU, OSSE och FN, verka för ett intensifierat stöd till hbtq-organisationers arbete i Centralasien. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Iran bestraffas samkönade relationer med både fängelse, piskstraff och döden. Det är i dag tillåtet att genomgå könskorrigering operationer i Iran, men trots det rapporterar Amnesty International att transpersoner trakasseras av polis, fängslas och utsätts för

tortyr. Åtskilliga hbtq-personer har dömts till döden p.g.a. sin sexualitet eller könsidentitet. Samtidigt har Sverige vid ett flertal tillfällen utvisat hbtq-personer till Iran. Eftersom det är klarlagt att människor avrättas p.g.a. sin sexuella läggning i Iran bör asylsökande homosexuella och bisexuella iraniers fruktan anses välgrundad så länge paragrafen om dödsstraff och kroppsbestraffning finns kvar i den iranska strafflagen. Mer om Vänsterpartiets politik om hbtq-personers rättigheter i asylprocessen med koppling till Iran går att läsa i motionen En mänsklig och rättssäker flyktingpolitik (2018/19:297).

4 Iran

Iran är utan tvekan en av vår tids hårdaste och mest auktoritära diktaturer. Brotten mot de mänskliga rättigheterna är många och omfattande. Inom landet respekteras inte rättsstatens principer. Politiska fångars brottmål hanteras i särskilda revolutionsdomstolar, med inskränkningar vad gäller transparens, rätten till försvar och möjlighet att överklaga. Tortyr och framtvingade erkännanden förekommer. Regimen i Teheran spelar också en destruktiv roll i Mellanöstern bl.a. genom sitt stöd till Bashar al-Assad i Syrien och genom sin inblandning i Iraks inrikespolitik.

Trots det auktoritära styret som inte tillåter opposition ger sig fler människor ut i protest mot regimen. Tusentals personer har utsatts för godtyckliga arresteringar samt överdrivet och dödligt våld vid demonstrationer de tre senaste åren. I en av de mest brutala konfrontationerna i november 2019 dog åtminstone 304 personer enligt Amnesty International, och internet stängdes i princip ned i hela landet för att inte protesterna skulle få spridning. Vänsterpartiet kommer att fortsätta uppmärksamma situationen i landet och menar att Sverige kan göra mer för att stötta kampen för ett fritt och demokratiskt Iran.

Sedan 2016 är läkaren och forskaren vid Karolinska institutet Ahmadreza Djalali fängslad i Iran. Han anklagades för spioneri, utan att några bevis presenterats, och den 21 oktober 2017 dömdes han till döden. Hans hälsa har allvarligt försämrats, och han är märkt av sjukdom och de tuffa förhållanden han lever under. Myndigheterna nekar honom sjukvård utanför fängelset. FN, Amnesty International, Karolinska institutet och många andra oberoende internationella experter har framhåvt att Djalali är oskyldig och omedelbart bör frigges. Vänsterpartiet instämmer i dessa krav och menar att Sverige måste göra allt för att Ahmadreza Djalali ska frisläppas.

Presidentvalet i juni 2021 såg Ebrahim Raisi som segrare med det lägsta valdeltagandet någonsin på 48 procent. I huvudstaden Tehran deltog endast 26 procent. Om tidigare val har innefattats av hårda restriktioner, och Irans högsta ledare Ayatollah Ali Khamenei behållit den absoluta makten, var årets val endast en fasad. 600 kandidater diskvalificerades att ställa upp, däribland många reformister. Den tidigare presidenten Hassan Rouhani som ansågs något mer reforminriktad lyckades manövrera Iran fram till bättre relationer med omvärlden och slöt 2015 kärnteknikavtalet Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) med den s.k. P5+1-gruppen, inom vilken Iran lovade att kraftigt minska sitt kärnenergiprogram i utbyte mot sanktionslättnader. Samtidigt förbättrades inte samhällsklimatet nämnvärt under Rouhanis presidentperiod och den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna kvarstår. Den nya presidenten Raisi anses stå för än mer hårdför politik. Han är själv under sanktioner från USA efter att ha

varit högt uppsatt under de utomrättsliga avrättningarna 1988 och ledde även nedslaget av protester under 2019. Kränkningar av de mänskliga rättigheterna för oppositionella, kvinnor, arbetare, etniska minoriteter, barn, hbtq-personer – ja, alla människor i Iran – riskerar att förvärras.

Sverige ska, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, konsekvent uppmärksamma de grova och omfattande brotten mot de mänskliga rättigheterna i Iran. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

När USA 2018, med Donald Trump som president, lämnade kärnteknikavtalet infördes strikta sanktioner mot Iran, som i kombination med coronapandemin har drabbat landet hårt ekonomiskt. USA:s nya president, Joe Biden, har sagt att USA är villigt att ingå i avtalet igen, men kommer inte lyfta på sanktioner för att få Iran tillbaka till förhandlingar. Samtidigt säger Iran att det är vad som krävs för att man ska återgå till avtalet.

Vänsterpartiet agerar genom vår politik för en värld utan kärnvapen. Att ett avtal om Irans kärntekniska program kommer till stånd minskar riskerna för en militär kapprustning i Mellanöstern. Det ger utrymme för att ta ytterligare steg och diskutera behoven av nedrustning och avspänning. Ett viktigt initiativ är att inrätta en kärnvapenfri zon i Mellanöstern. Redan 1995 vid en FN-konferens angående fördraget om icke-spridning av kärnvapen (NPT) beslutades att Mellanöstern skulle göras till en zon fri från kärnvapen och andra massförstörelsevapen. I dag vet vi att Israel har kärnvapen och att Nato placerat kärnvapenstridspetsar i Turkiet.

Sverige bör, som enskilt land såväl som medlem i EU och FN, agera för att få till stånd en zon fri från massförstörelsevapen i Mellanöstern. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Centralasien

Centralasiens geografiska position är, som namnet avslöjar, i centrum av den asiatiska kontinenten. Alltsedan Sidenvägen har regionen i åtminstone 2 300 år varit en mötesplats för olika folkgrupper. Det var via den som nomadiska stammar anslöt sig till folk i Europa, Indien och Kina. Under århundraden har olika makter såsom iranier, turkar och, från 1800-talet, det tsarstyrda Ryssland och sedan Sovjetunionen dominerat regionen.

Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan bildades efter Sovjetunionens upplösning 1991. Tillsammans sträcker de sig från Kaspiska havet i väster till Kina i öster och från Iran och Afghanistan i söder till Ryssland i norr. Stora delar av befolkningen i regionen har länge bestått av nomader och samhällena är därför sammansatta av olika klaner och grupper.

Varje enskild stat har mött olika problem i nationsbyggandet. De flesta stater har olösta gränsproblem sinsemellan, vilket ökar fientligheten, inte minst i Ferganadalen mellan Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan. Gränserna som gäller än i dag fastställdes av Sovjetunionen för att säkerställa att ingen republik skulle få för stor majoritet. Hänsyn togs varken till etnicitet eller regionens historia, vilket skapade stora minoritetsgrupper i varje land.

Att de centralasiatiska länderna är långvariga auktoritära statsskick, där repression och inte minst religiöst förtryck varit grogrund för religiös extremism och terrorism, är ingen hemlighet. De fem länderna tillåter och garanterar enligt sina författningar

religionsfrihet, men i verkligheten förekommer inskränkningar av den friheten. En stor majoritet av människorna i regionen är sunnimuslimer. Även rysk-ortodox kristna finns i länderna, samt små grupper av katoliker, protestanter och judar. Inskränkningar av de mänskliga rättigheterna sträcker sig långt utöver begränsningar av religionsfriheten.

Samtidigt finns en viss positiv utveckling. Regionen har deklarerats som en kärnvapenfri zon och Uzbekistan som tidigare varit enormt slutet har på senare år öppnat upp något för civilsamhället och oberoende aktörer, samtidigt som Kirgizistan av vissa beskrivs som Centralasiens ”demokratiska oas”.

Sveriges bilaterala kontakter med Centralasien är begränsade. Efter att ha bedrivit utvecklingssamarbete med framför allt Kirgizistan och Tadzjikistan togs beslut om att avsluta det bilaterala biståndet 2007 i samband med att EU antog en strategi för Centralasien. Strategin uppdaterades 2019 och innehåller viktigt fokus på mänskliga rättigheter. Även handel är en betydande del av strategin. Vänsterpartiet ser dock med allvar på att målkonflikter skapas mellan exportfrämjande strategier och de icke förhandlingsbara mänskliga rättigheterna. Miljö och klimat är också en nedtonad del av strategin – vilket kräver ökad uppmärksamhet inte minst p.g.a. problemen med vattentillförseln vid Kaspiska havet och de smältande glaciärerna i de östliga områdena. Att utrikesministern inom ordförandeskapet i OSSE besökte Centralasien var ett framsteg för att uppmärksamma säkerheten och utvecklingen i länderna. Vänsterpartiet ser det som ett första steg för att också Sverige som enskilt land ökar fokus på Centralasien. Vi anser att Sverige bör ta fram en egen samlad strategi för regionen för att inte hamna i en passiv ställning till Centralasien bakom EU:s fasad.

Sverige bör inrätta en samlad strategi för Centralasien. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Kazakstan

Från att landet blev självständigt 1991 styrde den auktoritära presidenten Nursultan Nazarbajev fram till 2019. När han avgick valde man att döpa om huvudstaden efter honom. Hans handplockade efterträdare Kasym-Zjomart Tokajev tog då över makten, och har fortsatt den auktoritära styrningen. I det lagstiftande parlamentet sitter endast regimtrogna partier. Gripanden av demonstranter och oegentligheter kring röstningsförfarandet gjorde att valet 2019 inte höll internationell standard, enligt observatörer från OSSE.

Kazakstans ekonomi utgörs till stora delar av olja som står för en tredjedel av BNP och över hälften av exportinkomsterna. Stora tillgångar av kol har lett till export till Ryssland, samtidigt som 70 procent av elproduktionen kommer från kolkraft. Sjunkande oljepriser bidrog dock till en ekonomisk kris under 2014. Landet återhämtade sig något från krisen 2017 när länderna inom Organization of the Petroleum Exporting Countries (Opec) begränsade oljeproduktionen för att pressa upp världsmarknadspriserna. Regeringen har efter den ekonomiska krisen 2014 försökt minska statens beroende av olja, vilket har potentialen att minska klimatpåverkande utsläpp och främja en mer inkluderande utveckling. Trots en ökande tillväxt förbättrades inte levnadsstandarden för majoriteten av befolkningen.

Sverige bör inom EU:s program i Kazakstan främja en diversifierande och inkluderande ekonomisk utveckling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Av de centralasiatiska länderna tvingas Kazakstan tydligast att balansera mellan att hålla sig väl med Moskva utan att stöta sig i onödan med västländer. Exempelvis erkände Kazakstan den folkomröstning som låg till grund för den ryska annekteringen av Krim, men valde dock att inte delta i de påföljande ryska importförbuden mot en del varor från EU-länder. Även med Kina har Kazakstan en komplicerad relation. Omkring en miljon kazaker bor i det kinesiska Xinjiang med den närbesläktade folkgruppen uigurerna. De kinesiska omskolningslägren i området har även drabbat kazaker. Samtidigt pågår handel och annat ekonomiskt samarbete mellan länderna, som har ingått avtal om energi, säkerhet och telekommunikationer.

Även Sverige har betydande näringslivsmässiga kopplingar till Kazakstan. I de bilaterala kontakterna är Kazakstan ett prioriterat land vad gäller handels- och investeringsfrämjande. Framför allt inom telekommunikationsindustrin är svenska företag som Ericsson och Telia Sonera aktiva. Även inom verkstadsindustrin och kosmetikabranschen pågår näringskontakter. Sveriges bilaterala kontakter med Kazakstan bör ta i beaktande de omfattande brotten mot de mänskliga rättigheterna i landet, och särskilt fackliga rättigheter. Sveriges exportfrämjande får aldrig bidra till att brott mot de mänskliga rättigheterna begås.

Den svenska regeringen bör ställa krav på att svenska företags verksamheter i Kazakstan inte leder till brott mot de mänskliga rättigheterna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Kirgizistan

Kirgizistan har visat upp ett större mått av politisk pluralism bland de fem centralasiatiska länderna och är det enda landet i regionen där parlamentet spelar en politisk huvudroll. Trots många problem med mäns våld mot kvinnor, brudkidnappning, barnarbete och mycket annat bör framhållas att det civila samhället i Kirgizistan är relativt starkt och att flera internationella såväl som inhemska organisationer för mänskliga rättigheter i stort tillåts utföra sitt arbete med att bevaka och rapportera om situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Oberoende media tillåts också att verka i högre utsträckning än i grannländerna. I och med att civila organisationer kan verka relativt ostört i Kirgizistan är det viktigt för landets utveckling att omvärlden stärker stödet till det civila samhället.

Sverige bör verka för att EU:s stöd till civilsamhällesorganisationer i Kirgizistan stärks. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vid sidan om de människorättsliga framgångarna är Kirgizistan ett fattigt bergsland med en liten yta av odlingsbar mark och en underutvecklad industri. Mineral- och malmtillgångar anses finnas i stora outnyttjade mängder. Förutom boskapsskötsel, som är en stor del av ekonomin på landsbygden, arbetar omkring 750 000 kirgiziska gästarbetare utomlands, varav 85 procent i Ryssland. Det har lett till att nästan en tredjedel av BNP kommer från pengar som skickas från kirgizer i utlandet, vilket är en av de högsta andelarna i världen.

Mellan 2003 och 2014 hade både Ryssland och USA militärbaser i landet, vilket Kirgizistan var ensamt i världen om. Även med Kina försöker Kirgizistan hålla goda relationer, samtidigt som tiotusentals uigurer bor i Kirgizistan. De största konflikterna har dock involverat gränsdragningar mot Tadzjikistan och Uzbekistan. I Ferganadalen råder tvister om mark och vatten kring de till viss del obestämda gränserna, vilket lett

till konflikter genom åren. Med Tadzjikistan pågick ett tredagarskrig i april 2021 där åtminstone 19 tadjjiker och 36 kirgizer dödades.

Att stärka säkerheten och verka för en lösning av gränsdragandet i regionen är viktigt för att människors livsvillkor och framtidstro ska kunna förbättras. OSSE har ett särskilt ansvar för att arbeta för att säkerheten stärks i och runt Ferganadalen.

Sverige bör verka för att OSSE intensifierar arbetet med att öka säkerheten vid gränserna mellan Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Tadzjikistan

Likt Kirgizistan består Tadzjikistan till stora delar av svårframkomlig bergsterräng som begränsar den odlingsbara ytan. Boskapsskötsel är en stor näring. När Tadzjikistan blev en egen nation 1991 var motsättningarna stora mellan den Moskvatrogna regeringsarmén och en allians av islamister och nationalisterna. Ett inbördeskrig bröt ut 1992 och varade till 1997 med omkring 50 000 människor dödade och uppemot en miljon tvingades på flykt. Inbördeskriget försvagade även landets ekonomi och skapade oro och instabilitet. Enligt Centralasiengrupperna har minnet av kriget skapat en rädsla hos befolkningen att vända sig emot eller protestera mot den rådande statsmakten.

Sverige hade ett betydande bistånd och bilateralt samarbete med Tadzjikistan innan EU 2007 antog en gemensam strategi för Centralasien som skulle fokusera på multilateralism. Tadzjikistan är alltså det fattigaste landet i Centralasien och i hela det forna Sovjet. Ett bestående ekonomiskt problem är att Tadzjikistan är ett transitland för narkotikasmuggling från Afghanistan till Europa. Det finansierar till stor del extremister i regionen. Två tredjedelar av den afghansk-tadjjikiska gränsen kontrolleras samtidigt av talibanerna, dit fler tadjjikiska soldater nu skickas efter händelseutvecklingen i Afghanistan. Konflikterna kring gränserna mot Kirgizistan, Uzbekistan och Afghanistan är en signifikant orsak till bristande utveckling i Tadzjikistan. Vänsterpartiet menar därför att Sverige bör stärka det bilaterala stödet, exempelvis genom FBA, till svenska civilsamhällesorganisationer som Centralasiengrupperna, i arbetet med konflikthantering och konfliktförebyggande.

Sverige bör stärka stödet till civilsamhällets arbete med konflikthantering och konfliktförebyggande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Turkmenistan

Det går att se Turkmenistan som det mest auktoritärt styrda landet i Centralasien. Oberoende aktörer är helt obefintliga i landet och presidenten kan utöva nästintill obegränsad makt och kontroll över det offentliga. Efter självständighetsförklaringen 1991 tog Saparmurat Niyazov makten som president, vilket han förblev till sin död 2006. En ny president valdes 2007, Gurbanguly Berdimuhamedow, som fortfarande är vid makten. I de val som hålls får enbart presidentens parti och fåtalet småpartier kandidera, trots att ett flerpartisystem officiellt sägs existera. Freedom House ger Turkmenistan sämsta möjliga betyg i respekt för invånarnas politiska och medborgerliga rättigheter. Transparency International placerar landet på plats 165 av

180 länder i sitt index över korruption, och enligt Reportrar utan gränser är Turkmenistan tredje sämst i världen på pressfrihet – endast före Nordkorea och Eritrea.

I det nästan helt ökentäckta Turkmenistan baseras ekonomin på mestadels gas och olja. Landet är en av världens största producenter av naturgas, som utvinns ur fält på land och ute i Kaspiska havet. För att bryta sitt beroende till det forna Sovjet exporterar man gas även till Iran, Kina och Turkiet. En ledning håller även på att byggas till Afghanistan, Pakistan och Indien. Fram till 2019 hade alla medborgare i Turkmenistan fri tillgång till el, gas och vatten, och överskottsdel kunde exporteras till Turkiet, Iran och Afghanistan. Samtidigt har utvinningen skapat stora miljöproblem vid Kaspiska havet. Säl- och störbeståndet, den senare som fiskas för kaviar, har minskat kraftigt p.g.a. utsläpp, vilket även skapat stora mängder orenat avloppsvatten som FN:s miljöprogram Unep har varnat för.

I EU:s strategi för Centralasien ligger stor vikt vid de mänskliga rättigheternas implementering, vilket bör fortsätta. Samtidigt brister EU:s strategi vad gäller den miljöförstöring som pågår i regionen. Vänsterpartiet menar att konsekvenserna av den miljöförstöring som sker vid Kaspiska havet kommer att påverka människor, djur och miljön.

Sverige bör inom EU:s strategi för Centralasien utöka fokuset på att bromsa miljöförstörande verksamheter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Uzbekistan

Med Islam Karimov som hade makten från självständigheten till sin död 2016 var Uzbekistan ett hårt auktoritärt land och situationen för de mänskliga rättigheterna fruktansvärd. Av Freedom House fick landet varje år mellan 2006 och 2015 sämsta möjliga betyg gällande efterlevnad av de mänskliga rättigheterna. I och med maktskiftet 2016 har Uzbekistan sett en förbättring efter att politiska fångar frigetts, vissa restriktioner av yttrandefriheten lyfts och statliga institutioner i större utsträckning hålls ansvariga för sitt agerande mot befolkningen. Även om detta ingjutit visst hopp är situationen för de mänskliga rättigheterna alltför svår. I Reportrar utan gränser index för pressfriheten placeras Uzbekistan 2021 som nummer 157 av 180 länder, knappt märkbart bättre än under Karimovs regim åren 1991–2016. Vid det senaste valet i slutet av 2019 tilläts endast partier lojala mot det innevarande styret ställa upp.

Detta bör tas i beaktande vad gäller Sveriges agerande i landet. Uzbekistan är det land i Centralasien som Sverige har mest bilateral kontakt med, bortsett från handels- och investeringsfrämjandet i Kazakstan. Vänsterpartiet ser optimistiskt på Sveriges engagemang vad gäller demokrati och respekt för mänskliga rättigheter i den bilaterala dialogen. Även handelsfrämjande arbete kan ha potentialen att bidra till utveckling så länge det kommer den uzbekiska befolkningen till gagn och inte på något sätt sker på bekostnad av de mänskliga rättigheterna. Tyvärr kommer rapporter om att så inte är fallet. Dagens Nyheter publicerade i maj 2021 uppgifter om att teknik utvecklad i Sverige sålts och använts i Uzbekistan för att övervaka och censurera hbtq-aktivister och andra människorättsförsvarare över internet. Det får inte ske. Organisationer som kämpar för hbtq-personers rättigheter är redan bland de grupper som drabbas allra hårdast av repressiva lagar och övergrepp.

Sverige bör stoppa svensk export till Uzbekistan och andra auktoritära stater av produkter som kan användas för internt förtryck gentemot den egna befolkningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Stormakters intressen i Centralasien

Genom att vara omgivet av stormakter, inte minst Ryssland och Kina, är Centralasien en arena för geopolitik. Vare sig det handlar om att kunna utvinna naturresurser, skapa handelsrutter eller rena militära intressen kommer både Ryssland och Kina att vara beroende, eller göra sig beroende, av den centralasiatiska regionen en lång tid framöver.

Ryssland anser sig själv ha rätt till en exklusiv intressesfär i regionen. De forna sovjetrepublikerna används av Ryssland som en militär buffertzona som skyddar Rysslands kärnland från större markstridsattacker. Storleken på länderna gör det samtidigt svårt för Ryssland självt att intervensera militärt i Centralasien. I stället har man stödinstallationer för kärnvapen som är viktiga för Rysslands ambitioner som kärnvapenmakt, och som avser att avskräcka andra stater från att agera i regionen. Men trots det är Ryssland inte längre den mest engagerade externa globala aktören i Centralasien – Kinas inflytande växer, genom helt andra strategier, på Rysslands bekostnad.

Kinas engagemang i Centralasien riktas emot infrastruktur och energi, där det enorma projektet Belt and Road Initiative (BRI) tar det mesta av uppmärksamheten. BRI är världshistoriens största infrastrukturprojekt och innefattar vägar, järnvägar, flygplatser, hamnar, dammar och elförsörjning som byggs av Kina. Vid första anblicken tycks tanken från kinesiskt håll vara att skapa handelsvägar mellan Eurasien och Europa. Men vid en mer kritisk granskning blottar sig Kinas imperialistiska anspråk.

Av de centralasiatiska länderna är det framför allt Kazakstan som påverkas av BRI; redan 2013 började Kina bygga strategiskt viktiga vägar och järnvägar genom landet. Även i Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan utförs en mängd olika infrastrukturprojekt. Världsfacket ITUC har varnat för arbetsförhållandena när dessa projekt genomförs. Fackliga organisationer eller någon form av kollektiva förhandlingar är i en svag position gentemot Kina, som hellre tar med sig och anställer människor från Kina än från det land projektet byggs i. Kinesiska arbetare får också i regel högre lön än lokalanställda, vilket skapar klyftor i de etniska och kulturella relationerna.

Samtidigt framställer Kina gärna BRI som ett utvecklingsprojekt. De centralasiatiska länderna sägs få förbättrad infrastruktur samtidigt som de påstås gynnas av en ökad handel med Kina. Denna retorik anser Vänsterpartiet ska lyssnas till varsamt. Kinas respektlöshet mot demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen inom sina åtaganden i världen bör alltid kritiseras. Det är inte heller så att BRI är ett välvilligt filantropiskt projekt i Centralasien; snarare agerar Kina som stormakt utifrån sina egna intressen för att utvidga sin ekonomiska dominans och tvinga de centralasiatiska ländernas ekonomier in i en beroendeställning gentemot Kina. Samtidigt får Kina större tillgång till regionens naturresurser. En sådan imperialistisk agenda motverkar försök till en inkluderande utveckling i Centralasien för ekonomiska och sociala fri- och rättigheter. Vänsterpartiet står fullständigt emot imperialism, vare sig den utförs av Kina eller USA, och anser att Sverige ska stötta de länder som utsätts.

Sverige bör som enskilt land såväl som inom EU och FN stödja de länder som hamnar i en beroendeställning till Kina p.g.a. infrastrukturprojektet Belt and Road Initiative. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Afghanistan och Centralasien

Talibanernas övertagande av makten i Afghanistan placerar länderna i Centralasien i en kritisk position. Flyktingströmmar, spridningen av islamistisk extremism och regionalpolitisk instabilitet anses nu öka. Det gäller främst Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan som delar landsgräns med Afghanistan. Att det postsovjetiska Centralasien och Afghanistan hänger ihop har bekräftats av den senaste händelseutvecklingen. Även Iran har en lång landgräns mot Afghanistan och har länge varit mottagare av flyktingar från den shiamuslimska minoriteten i Afghanistan.

Sveriges engagemang i Afghanistan är också beroende av en förståelse av Centralasien och hur de olika länderna påverkar varandra. Inte minst vid gränsområden kan oroligheter och konflikter blossa upp. Tadzjikisk militär har exempelvis ökat antalet soldater vid gränsen mot Afghanistan. I takt med att talibanerna skördar militära framgångar i norra Afghanistan flyr allt fler soldater till grannlandet i norr. Ryssland och Kina har också ökat sin militära närvaro i Centralasien och Afghanistan, inte minst efter det militära vakuum USA lämnat, efter sitt tillbakadragande. Att utländsk militär närvaro, vare sig det gäller Ryssland, Kina eller USA, skulle förbättra säkerheten för människor i Centralasien och Afghanistan går att ifrågasätta och bestrida.

Även Sveriges militära närvaro i Afghanistan bör ifrågasättas. Vänsterpartiet anser att Sveriges militära insatser i Afghanistan kritiskt ska granskas. En vitbok om den svenska militära närvaron i Afghanistan skulle vara ett sätt att öppet redovisa och utvärdera såväl den militära insatsen som Sveriges stöd till polisutbildning och utvecklingsbistånd samt politiskt och diplomatiskt arbete. I synnerhet är det viktigt att ytterligare utvärdera hur Sveriges olika insatser samverkat med varandra, det som genom åren kallats civil-militär samverkan.

En oberoende kommission bör tillsättas med uppdraget att ta fram en vitbok om den samlade svenska insatsen i Afghanistan 2002–2021. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det vilar även ett uppenbart ansvar på Sverige att nu äntligen bevilja uppehållstillstånd till afghanska medborgare i Sverige, oavsett tidigare beslut. Säkerhetsläget i Afghanistan kommer inte att förbättras den närmsta tiden, och afghanska asylsökande måste få en trygg och säker framtid i Sverige. Därför måste Sverige också utöka antalet kvotflyktingar för att skydda försvarare av mänskliga rättigheter, kvinnorrättsaktivister, journalister, tolkar m.fl., från talibanernas regim. Mer om Vänsterpartiets migrationspolitik finns i vår motion Svensk migrationspolitik (2021/22:2594).

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Jens Holm (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Yasmine Posio (V)

Elin Segerlind (V)

Jessica Thunander (V)